

לאורם נלך / עורך: נפתלי יערי

מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל

מרן הרב זצ"ל, נולד ב-ט"ז באבול תרכ"ה, בעיירה גריוו שעל יד דוינסק בבלטביה, לאביו, הרב שלמה זלמן הכהן קוק ולאמו פרל זלטה. למד בעיירות הסמוכות, אצל רבנים שונים מגדולי דורו. קיבל סמיכה מהרב יחיאל מיכל הלוי אפשטיין - בעל "ערוך השולחן". בשנת תרמ"ד, התארס עם בת שבע רבינוביץ' - בתו של הרב אליהו דוד רבינוביץ' תאומים - האדר"ת, שהיה רבה של פוניבז', מיר ולבסוף ירושלים. בהוראת האדר"ת למד בשיבת תלמודי מוכשר וזכה לכינוי "העילוי מפניבז'". ראש הישיבה - הנצי"ב מוולוז'ין אהבו והעריכו מאד, ואמרו כי רק בשבילו היה כדאי שתתייסד הישיבה. על פי בקשת והמלצת הרב ישראל מאיר הכהן מראדין - ה"חפץ חיים" שנפגש מספר פעמים עם הרב קוק, קיבל על עצמו בשנת תרמ"ח לקהן כרב בעיר ז'ינז'יל. בוימל נפטרה אשתו בת שבע. האדר"ת, שלא רצה לאבד את הקשר המשפחתי עם הרב קוק, באמרו "די לי שאיבדתי את בתי, איני רוצה לאבד גם את חתני", שידך אותו עם רייזו רבקה, בת אחיו הרחוק - הרב צבי יהודה רבינוביץ' תאומים שנפטר, ובניו גדלו אצל האדר"ת והיו לו כבנים. ממנה נולד לו בנו - הרב צבי יהודה הכהן קוק, בליל הסדר תרנ"א. בשנת תרנ"ה, תמנה לקהן כרבה של העיר בויסק, שם נולדה בתו בתיה מרים (לימים, אשתו של הרב שלום נתן רענן-קוק). עם התחיל ככתיבת ספריו "יען איה" , "מדבר שור" ו"לנבוכי הדור".

בהיותו קרוב לגלי ארבעים, התגנס חלומו הגדול לעלות לארץ ישראל, וב-כ"ח באייר תרס"ד עלה ארצה, בעקבות פניית קהילת יפו כי יבוא לקהן כרבה, על אף נסיונות אנשי בויסק להשאירו בקהילתם. הוא החל לקהן כרבן של יפו והמושבות החשובות. במסגרת השמירה רבן של המושבות, החל להתמודד עם שאלות הקשורות במצוות התלויות בארץ וכתב את הספר "שבת הארץ" על השיטה, בו הביע את תמיכתו בו "היתר המכירה" שכתבו רבנים שקדמו לו, שעורר מלפניו גדול בעולם הרבני. כמעט כל רבני דורו העריכוהו והחשיבוהו מאד, אף אלו הקנאים. בשנת תרע"ד, אירגן את "מפע המושבות" - בו יצאו רבנים שונים למסע בין המושבות, כדי לחזק בהן את שמירת המצוות. בשנת תרס"ט, נפטר הרב שמואל סלנט - רבה של ירושלים, ורבני העיר חיפשו מועמד מתאים לשבת על כסא הרבנות בעיר. הרב צבי פיש פראנק העלה את שמו של הרב קוק, והרב חרל"פ פעל במימון העסקני ודבר עם אישים כדוגמת חיים וייצמן אודות המינוי. לאחר שהוצעה לו ההזמנה לקהן כרב העיר, השיב: "קטונתי מלשאת עלי את משא הקודש הזה, שהיה ראוי ליחידיו עולם. אך אם טובת עיר הקודש, שזה כל מעיני, דורשת זאת - לא אוכל לסרב". ב-ב' באבול תרע"ט, חזר לארץ ישראל במטרה לקהן כרבה של ירושלים. בהגיעו לתחנת הרכבת בלוד, חיכתה לו משלחת מקהילת ירושלים ומקהילת יפו, שסברה לוותר על כהונתו. בתחנה פרץ ויכוח בין ראשי שתי הקהילות, במהלכו התלבט מאד הרב קוק. הוא החליט לעת עתה לסרב לכתב המינוי מירושלים ולהזור לקהן ביפו. אולם, עוד באותו לילה, הגיעו אנשי ירושלים לקחתו מיפו והוא הגיע למושבה מוצא שבפאתי ירושלים לפנות בוקר, ונערכה לו שם קבלת מנים גדולה. למחרת בבוקר, ב-ג' באבול תרע"ט הגיע לירושלים, ולפני קבלת הפנים הגדולה נסע להתפלל בכותל המערבי. נשד דרשה המונית בבית הכנסת החורבה בעיר העתיקה. טבטת תר"ם, הסכים - לאחר לחצים רבים - לקבל את כתב המינוי לרבנות.

בסוף ימיו חלה במחלת הסרטן, ונוסף לו השם "חזקיהו". בבוקר יום ראשון, ג' באבול תרצ"ה, החל מצבו הבריאותי להתדרדר. כשהחל להראות סימני נסיסה, התכנסו בחדרו רבני ירושלים והחלו באמירת תהלים. הרב קוק התהפך, כך שפניו היו אל הקיר, ואז הורה רופאו לנוכחים לעזוב את החדר למספר דקות. כשכנסו שנית, מצאו אותו כשפניו אל הקהל. הנוכחים צעקו "שמע ישראל", והרב קוק בשארת כוחותיו אמר יחד איתם, וכשהגיע למילה "אחד" - יצאה נשמתו ונפטר. כשראה זאת תלמידו הרב חרל"פ, החל לבכות, תלחש את שערו ואמר: "אבי, רכב ישראל ופרשיו". הרב יחיאל מיכל טיקוצ'ניצקי, שנכח בחדר בשעת הפטירה, בך "ברוך דיין האמת", וכל הנוכחים ביצעו קריעה כהלכה. לאחר מכן, הוחלט להעבירו מ"קרית משה" לביתו בגאולה, ומשם, יצא מסע הלוויה המוני אל חלקת הנביאים בבית העלמין שבהר הזיתים.

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק
העריכה בסיוע אברכי מלל "יד ברודמן" ללימודי תורה ודינות, בית שפירא, רחובות
טלפון: 08-9412048
אתרנו באינטרנט: www.pirsuma.com/siach
הדפסה: דפוס ש.הר. רחובות. טל. 08-9475106

בס"ד

בניסת שבת 6:51

יציאת שבת 7:50

מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

פרשת שופטים, אלול תשע"ז
שנה שלוששים ושמונה, גליון מס' 43
גליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

עגלה ערופה

פרשת עגלה ערופה, היא פרשה מתמיהה שתופסת מקום נכבד בפרשת שופטים: "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי הקהה, ויצאו אקיד ושפטיך ומדוול אל העירים אשר סביבת החלל" (כא, א-ב). צורך למדוד, גם אם ברור ממראה עיניים אוזו עירי היא העיר הקרובה: "והיה העיר הקרבה אל החלל, ולקחו זקני העיר ההיא עגלת בקר אשר לא עבד בה, אשר לא משכה בעל" (שם, פסוק ג), דומה למה שנדרש מפרה אדומה. "וערפו שם את העגלה בנחל... וכל זקני העיר ההיא... ירחצו את ידיהם על העגלה הערופה בנחל. וענו ואמרו: ידיו לא שפכו את הדם הזה ועינינו לא ראו" (שם, פסוק ד). וכי עלתה על דעתנו שזקני בית דין שופכי דמים הם! אלא, שעל זקני העיר מוטלת אחריות מיוחדת והם צריכים לטהר עצמם מכל חשש לאחריות מנהלית וניהולית שלהם, שאולי גרמה או תרמה לאירוע הקשה.

לדעת רש"י, **ההרוג**, כפי הנראה, היה בעיר הקרובה וזקני העיר צריכים להבהיר שלא היה פגם ביחס אליו ולהצהיר שלא "פטרנוהו בלא מוון ולא ראינוהו והנחנוהו בלא לוויה" (סוטה מה, ע"ב). לדעת **הרמב"ם**, קרבת מעשה הרצח לעיר, מורה על מוצאו של **הרוצח** ולא של הנירוח ("מורה נבוכים", חלק שלישי, פרק מ). זקני העיר אינם אשמים ברצח, אך הם מעידים על עצמם שגם לא התרשלו בתיקון הדרכים ובשמירתם, ולא נהרגו זה עקב רשלנותם. גם בירושלמי (סוטה), פרק ט, הלכה ו' ישנה מחלוקת דומה בין אמוראי ארץ ישראל ואמוראי בבל, אם מדובר בהורג או בנהרג. האירוע של עגלה ערופה, היה אירוע נדיר ורב רושם, שבוודאי דובר בו רבות בכל הסביבה והרמב"ם אומר שזה כנראה מטרנה של האירוע, כי אולי "פטרסום הענין - יודע ההורג".

הרב אליהו בקשי-דרון במאמרו "עצות אבולת במלחמת יום הכיפורים" (כתב עת, תורה שבעל פה יז, קטז) מתייחס למיקומו של פרשת עגלה ערופה בתורה. היא נמצאת בין שתי הפרשיות של "כי תצא למלחמה על אֹיִבֶיךָ", זאת שבפרשת שופטים (כ, א) וזאת שבפרשת כי-תצא (דברים כא, ז). מה הקשר בין חלל שנמצא ולא נודע מי הכהו להלכות מלחמה? לגבי טעם המצווה של עגלה ערופה, כותב בעל "**החינוך**" (מצווה תקל): "משִׁרְשֵׁי המִצְוָה, כדי שִׁיתְעוֹרֵר לִב כָּל אָדָם בְּרֵאוּתָם הַמְעוֹתֶה הַגְּדוֹל הַזֶּה: אֲסִיפֹת זִקְנֵי הָעִיר וְגוֹדְלֵיהֶם... וְיִלְכוּ בְּאִסְפִּיָּה וּבִקְבָמוּ אֶל מַחוּץ לְעִיר, וְלִקְלוּ עִרְפָּתָה - יִתְרַדוּ כָל הַשּׁוֹמְעִים וְיִתְעוֹרְרוּ עֵרֹנָם עַל הָעֵנִי". זקני העיר ערופה - אסור בוריעה וחרשה לעולמים, ועל כך אומר בעל "**החינוך**" (מצווה תקלא): "כדי להזכיר לעולם, בלב כל עוברי דרך, כי על דבר שנרצח איש אחד בדרך - נעפרה העגלה במקום ההוא".

לאור זאת, אומר הרב בקשי-דרון, מובנת סמיכות הפרשיות של עגלה ערופה ודיני המלחמה. דווקא בשעת מלחמה, כשקיימת סכנה של הסתגלות למצב של הרג, בשעה שיש חללים רבים, יש חשש שהערך הסגולי של כל אדם ואדם עלול להיפגם. התורה בחרה להשמיענו מפרשה זו של עגלה ערופה בסמיכות להלכות המלחמה, כדי להדגיש את קדושת החיים ואת האחריות שיש לכל אחד על כל נפש ישראל. סמיכות הפרשיות למדים אנו, שדיני האבולת וכבוד האדם נוהגים גם בשעת מלחמה. דווקא בשעה שהחיים תלויים לאדם מנגד, מצווים אנו להערכה של כל יחיד - כיחיד. מאותה סיבה, לדעת הרב בקשי-דרון מצווה התורה להתחשב בעת יציאה למלחמה באיש אשר נהג בית חדש ולא תכלו, במי שאִרְשֵׁי איש ולא לקחה, וגם בַּצָּר וְדָן הַלֵּבֶב (ב, ה-ח). וכך גם ביחס לאיסור "לא תשחית את עֵצֶךָ" של עיר בעת מצור (שם, פסוק יט). בעת שההרוג נובר בעולם ושמתת החיים נשכחת, מדגישה התורה את איסור "בל תשחית".

יונה טנגנבאום
המאמר נכתב לע"ז בנו אסף יחזקאל ז"ל

גליון זה מוקדש ע"י הרב אברהם פוס ורעייתו שיחי
לע"נ האם, החותנת, מרת שרה פוס ע"ה בת ר' ישעיהו הלוי ז"ל
נלב"ע ו' באבול תש"ס

גליון זה נתקבלה אף תרומה ממשפחות מילר ורייס וב"ב שיחי
לע"נ האב, החותן, ר' אפרים פישל ב"ר משה צבי מילר ז"ל
נלב"ע ז' באבול תש"ס

תצנב"ה

השודר "מעורר" חכמים, גם את הנותן!

יעיתונאי בכיר תמה על אישים בפוליטיקה, הידועים בחוכמתם, שחשונם בבנק לא ב"מינוס", ובכל זאת מתפתים לשוחד, אז מתנות, למרות מודעתם לחומרת המעשה ולסיכון בתפקידים ובמעמדם. נראים שבפרשנות תשובה לתמיהתו: "ולא תקח שוחד, כי תשקוד ויצר עיני חכמים..." (טו, יט, וכן בשמות כג, ח). השודר מעורר תאווה כה חזקה, שאי אפשר לעמוד בפניה. כמו גם בתחום העריות "ופלו בפה" חכמים וידועים, וד"ר ואומר **הגר"א**, שגם חכמים בתורה – יעותו פרשנות דין תורה, מהשפעת "סם" השודר, ויהיה משוכנע שזו אמיתת התורה. מקפל אז אזהרות בתורה, למדו חז"ל (ראה **רש"י**, שם), שאסור לקבל שוחד גם אם הנותן מבקש שישפוט בצדק, כי "אי אפשר שלא יטה את לבו אצלו..." כמו כן, אומרים חז"ל (כתובות קה, ע"ב), שאסור לקחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי, כלומר, שהשופט יתאמץ יותר לחפש זכויות נוספות לבעל הדין שיצא זכאי. גם אסור לקחת שוחד שווה משני הצדדים, גם השופט תמיד יטה לאחד הצדדים, שאולי חייד אליו יפה...

ועל מה עובר נותן השוחדו ההיגיון אומר, וכך גם החוק הישראלי, שהוא עובר על איסור שוחד, כי בלעדיו לא היה כלום. אבל על פי מסיקת **הרמב"ם** (הלכות סנהדרין כג, ב), "וכסם שהלוקח עובר בלא תעשה", כך הנותן, שנאמר: "ולפניו עור לא תתן מקשל" (ויקרא טו, יד). כלומר, ההלכה רואה את הנותן רק כמחולל את איסור, עליו עובר רק המקבל, ולא

שוחר לו. בשיעור ששמעתי, היה קשה לרב לקבל את קביעת הרמב"ם, והביא ראיה לשיטתו משורת הלכות ברמב"ם, שאי אפשר כאן למרוץ, כי רבות הן, ונסתפק רק בדיון ריבית. כאן גם הלוח עובר על איסור ריבית, כמו המלווה, אם נתן, אפילו שזה בעל כורחו. וכמו שתלווה נהנה מהמלוואה. למרות הריבית, גם נותן השוחד נהנה מפרי מעללו, אז למה אינו שותף!!

נראה לי, שהרמב"ם צודק, כי בדיון לזה, יש (על פי חז"ל) פסוק מפורש אותו דורשים לאיסור תניית ריבית. ואילו בשוחד, למרות שיש שני פסוקים כנ"ל, לא דרשו אחד מהם לתת השוחד. כמו כן, בדיון ריבית יש זיקה ברורה בין הלווה והמלווה, אבל בשוחד, הנותן אינו מעוות את הדיון, כי הוא לא השופט. הוא אינו קשור למה שקורה בעקבות נתינתו. ועוד: השוחד גורם לשינוי מנימי אצל המקבל, שהרי התורה אומרת במפורש, שהוא אכילו מתעורר. זה לא קורה לנותן, לכן הוא לא "באותו מקום" כמו המקבל ולכן אין להם אותו דין. ריבית, התורה אינה ממנקת את האיסור, ואין היא משקנה את המקבל, לכן קל לומר, שהנה "באותה סירה" איסור" עם הנותן. לכן רואה ההלכה את נותן השוחד, רק כמכשיל, וזה היגיוני. חומר למחשבה...

מנחם אדלשטיין

שיח הרמב"ן

"צדק צדק תרדף"

בתחילת הפרשה, מצווים עם ישראל לבנות מערכת משפט המושתתת על ערכי התורה, שהיא הצדק והישר.

רבי משה בן נחמן מקשה, מדוע חוזרת התורה פסוק אחר פסוק על הציווי שהדיינים לא יטו את המשפט. "לא תטה משפט" ומיד לאחר מכן "צדק צדק תרדף" (טו, כ-ט).

תירוץ, "צדק צדק תרדף" מוסב על הדיינים והמתדיינים, הדיינים צריכים לשפוט בצדק ואף המתדיינים צריכים לחפש באיזה בית דין ישפטו אותם במשפט צדק ולא בהכרח לטובתם: "ויטעם הפלל לומר, הדיינים צריכים שישפטו את העם משפט צדק, וגם אתה צריך לדרוך הצדק תמיד, שתלך ממקומך אל מקום חכמים גדולים, אחרי רבן יוחנן בן זכאי ליבנה, אחר רבי לבית שעים".

הרמב"ן מביא את דברי ה"אבן עזרא" האומר, כי פעמים "צדק" בא ללמדנו שני דברים. האחד, עבור המתדיין הצריך בכל פעם בחייו שיש לו דין, לדרוף אחר הצדק. התיאור השני, פעמים נאמרה המילה "צדק", בשביל לחזק את עניין הצדק: "ורבי אברהם אמר: צדק צדק פעמים, שירדוף אחרי הצדק שירווה בו או יפסיד, או פעם אחר פעם לחוק".

מוסיף **הרמב"ן** ומבאר על פי מדרש רבי נתן: אין בן הקנה, האומר, כי אם תדון עצמך בכל מעשך כדי שיהיו לשם שמים,

"צדק צדק תרדף"

בפרשתנו, מיד אחר הציווי למנות שופטים ושוטרים, נאמר

(טו, כ), "צדק צדק תרדף, למען תחיה וְיִשְׁעַת אֶת־יִצְחָק אֲשֶׁר־ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ". מה משמעות המילה "צדק", במובן של עשיית משפט? בספר ויקרא (טו, טו) נאמר: "לא־תִשָּׂא פְּיִיךָ לַאֲדֹרְתֵי פְּנֵי דָלוּךְ, כִּי־תִשָּׂא בְּפִי־ךָ עֵמִיקָה". כלומר, משמעות הצדק היא שוויון בין המתדיינים. האם זו הגדרה מוחלטת! האם הצדק הוא מוחלט!

אובייקטיבי? או שמה אמיתות שונות, הכל בעיני המתבונן, כפי שאמר אותו מדינאי: "דברים שרואים מאן, לא רואים משם"! חז"ל, בבואם לדון בנורמי החורבן (בבא מציעא י, ב) אמרו: "לא חרבה ירושלים, אלא על שדנו בה דין תורה. אלא דיני דמנינותא לדינו: אלא אֵימָא: שהעמידו דיניהם על דין תורה, ועל עבדו לפני משורת הדין". הגמרא מציינה כאן בעיה: מצד אחד, הדבר נוטה להיחלש. מאידך, לא תמיד הצדק אֵתֵר. האם נאמר "קובו הדין את הרר", או שמה נלך אחר נטיית הלב? זאת ועוד, כלפי מי נאמרה מימרא זו: האם כלפי הדיינים, וכי יכולים הדיינים להטות משפט? והרי נאמר "בצדק תִּשְׁפֹּט עַמִּיךָ":! ההלכה פסוקה וכיצד ניתן לסטות ממנה?

"חנוך לנער"

אנו מוכרחים לומר, שמכלול הציוויים הקשורים לצדק במשפט, אינם נחלתם של השופטים והדיינים בלבד. הדיין אינו יכול להטות משפט, "אין לו לדין אלא מה שעיניו רואות" (סנהדרין ו, ב). הוא אינו יכול להיכנס "לפנים משורת הדין", שהרי תהיה זו הטיית משפט.

המצווה להיכנס לפנים משורת הדין, הוא כל אחד מאתנו. כל אדם שיש לו דין ודברים עם חברו והוא בטוח שהוא הצדק, שהדין עמו ומידת הדין מתייבט בהפסקה תאשר את דבריו, הוא זה שצריך להיכנס לפנים משורת הדין. כאשר רבי אברהם בן אבוקולט, שותק ואינו מתערב בוויכוח שבין בר קמצא ובעל הסעודה (על פי הגמרא בגיטין, גירסת איכה רבה), מביא הוא לדברי רבי יוחנן לחורבן גולות (עיין שם), כאשר שני המתווכחים אינם מוותרים זה לזה, סופם מביאים חורבן.

לכן, כאשר התורה מצווה "צדק צדק תרדף", אין היא מונה דווקא לדיינים אלא לכלל העם. יכול אדם לדרוף צדק, שלדעתו מגיע לו, ומאותו שורש צ.ד.ק.י יכול אדם להצדק את דעהו.

נפתלי עירי

פינת ההלכה

תפילת מוסף (ד')

על הפסוק בתהלים (יו, א), אומר המדרש (שחר טוב, סימן יז), "שִׁמְךָ ה' צֶדֶק" – זו קריאת שמע, 'האוינה תפילתי' – זו תפילה, 'הקשבה רינית' – זו רינה של תורה, 'בלא שְׁפָתַי מִקְרָא' – זו תפילת המוסף".

מכאן למדו ה"תשובה טאהבה" (ח"ב, סימן רמג) ו"נהרי אפרסמון" (אורח חיים, סימן כט), שהסדר הראוי הוא, שתפילת מוסף תבוא לאחר קריאת התורה ולא לפניו. וכתב ה"נ"ף החיים" (סימן רפג, סק"ד), שהא"י ז"ל הוסיף גם טעם לכך על פי הסדר. לכן כתבו הפוסקים, שאם אין הכרח גדול – אין לקרוא בתורה לאחר תפילת מוסף.

אמנם, אם מדובר באדם חושב-כח, אשר לא יוכל להישאר במשך כל זמן התפילה עד לאחר תפילת מוסף מבלי לאכול ולשתות, ובפרט במועדים ובזמנים נוראים, עומות במינו שני אפשרויות: א. אכילה לפני מוסף, בתנאים מסיימים וכונן עד

הרב אריה ויזל